

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Кобилянського Олександра Володимировича
на дисертацію **Горохівської Тетяни Миколаївни** *«Теоретичні
і методичні засади розвитку професійно-педагогічної компетентності
викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти»*,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Трансформаційні процеси в економічному, соціально-політичному та духовно-культурному житті України, її інтеграція в європейський і світовий освітній простір змінили вимоги до національної системи вищої освіти, яка відповідає за підготовку наукового та інтелектуального потенціалу країни. Успішна реалізація поставлених завдань значною мірою залежить від кадрового потенціалу закладів освіти, зокрема викладачів технічних закладів вищої освіти, чия професійно-педагогічна компетентність визначає науково-технічний і економічний розвиток країни.

Отже, тема дослідження, здійсненого Горохівською Тетяною Миколаївною, поза усяким сумнівом, є надзвичайно актуальною та знаходиться на перетині важливих напрямів педагогічної науки та соціально-економічної практики.

Практика доводить, що в більшості науково-педагогічних працівників відсутня педагогічна освіта, яка значною мірою визначає успішність реалізації завдань педагогічної діяльності; формування професійно-педагогічних умінь відбувається неефективно, методом спроб і помилок, із застосуванням традиційних дидактичних засобів; спостерігається тенденція професійного вигорання викладачів; система підвищення кваліфікації викладачів технічних закладів вищої освіти не задовольняє сучасних потреб українського суспільства, адже, спрямована переважно на оновлення предметних знань, що не сприяє забезпеченню особистісного та професійного розвитку тощо.

Аналіз наукових здобутків щодо зазначеної теми дозволив дослідниці виявити низку суперечностей, що свідчить про недостатню вивченість цієї проблеми в сучасних умовах. Насамперед, це необхідність розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти та невизначеність педагогічних умов, що сприяють ефективності досліджуваного процесу.

Наразі актуальність вирішення загальної проблеми дослідження зумовлюється загостренням низки таких суперечностей: достатньо високим рівнем розробленості сучасних концепцій розвитку особистості та недостатньою визначеністю ролі та місця професійно-педагогічної компетентності в професійному розвитку особистості викладачів у закладах вищої освіти; динамічними змінами в професійній діяльності викладачів технічних закладів вищої освіти, зумовленими постійним зростанням вимог до їхньої конкурентоспроможності, педагогічної та професійної компетентності, і традиційною системою післядипломної педагогічної освіти; зростанням вимог сучасних технічних ЗВО до розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін і недостатнім рівнем забезпечення потрібних для цього організаційно-педагогічних умов і інше.

Абсолютно виправдано дисертант визначає провідну ідею концепції дослідження із розуміння пріоритетності розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО в процесі їхнього професійного становлення. Очевидним є те, що перехід на компетентнісну модель освіти виключає пасивну роль учасників освітнього процесу. Адже, тільки активна позиція в одержанні знань і умінь створює для них передумови в реалізації індивідуальної траєкторії навчання впродовж життя. Тому реалізація провідної ідеї передбачає зміну традиційних підходів процесу розвитку досліджуваної компетентності викладачів фахових дисциплін у межах підвищення кваліфікації на основі надання цьому процесу інноваційності, системності та неперервності.

Ідею дослідження про потребу в неперервному розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічного ЗВО, на думку автора, пропонується реалізувати на етапі підвищення їхньої кваліфікації, що співвідноситься з компетентнісно й особистісно орієнтованою доктриною вітчизняної педагогічної освіти. Розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО є невід'ємною складовою їхньої післядипломної освіти, особливості якої зумовлені глобальними інтеграційними процесами, сучасними вимогами конкурентного ринку праці до професійно-педагогічної компетентності викладачів вищої школи, потребою в забезпеченні неперервної освіти та самоосвіти науково-педагогічних працівників упродовж усього життя.

Відповідно до цього, дисертаційна робота Горохівської Тетяни Миколаївни «Теоретичні і методичні засади розвитку професійно-педагогічної

компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти» становить як теоретичний, так і практичний інтерес, є своєчасною та актуальною.

Потрібно зазначити, що дисертаційна робота виконувалася в межах комплексної науково-дослідної теми кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Теоретико-методичні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів» (реєстраційний номер 0116U004108).

Аналіз поданих авторкою до захисту дисертації, автореферату та публікацій дозволяють дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених нею результатів дослідження.

Грунтовне вивчення джерельної бази (891 найменування, із них 70 – іноземними мовами), яке здійснила здобувачка, та відображення результатів дослідження в 59 публікаціях, з яких 57 одноосібні, зокрема: 2 монографії; 1 – навчально-методичний посібник; 28 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України; 1 стаття у періодичному зарубіжному виданні; 1 – методичні рекомендації; 26 – у збірниках матеріалів наукових конференцій та інших наукових виданнях, дали змогу достатньо переконливо висвітлити аксіологічний, етичний, технологічний аспекти досліджуваної проблеми; розкрити наукові підходи до змісту поняття «професійно-педагогічна компетентність викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО» як вагомого складника їхньої професійної компетентності. Здійснений дослідницею системний аналіз наукових джерел став підґрунтям для визначення методологічних засад дослідження; створив можливості для уточнення інших базових понять: «професійна компетентність», «професійно-педагогічна діяльність», «педагогічна технологія», «педагогічні умови», визначення їх взаємозв'язків і взаємозумовленості, розробки алгоритму формування досліджуваної якості та визначення особливості її формування в технічних ЗВО.

Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в означених друкованих працях. Проміжні та кінцеві результати дослідження публікувалися впродовж 2016–2020 рр.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних і емпіричних методів наукового дослідження, серед яких комплексний порівняльний, ретроспективний аналіз філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури; абстрагування та конкретизація для виявлення сучасного стану досліджуваної проблеми;

компаративний аналіз для вивчення та узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів ЗВО; структурно-системний аналіз задля комплексного обґрунтування авторської концепції; моделювання для розроблення структурно-функціональної моделі та педагогічних умов розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних ЗВО; узагальнення, абстрагування, синтез, індукція, дедукція для обґрунтування методологічних, науково-методичних, дидактичних засад дослідження; прогнозування, педагогічне спостереження, вивчення досвіду роботи, анкетування, тестування, опитування, рейтингування, експертне оцінювання, діагностування, педагогічний експеримент; узагальнення для формулювання висновків і рекомендацій щодо підвищення ефективності розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО.

Отже, викладені в дисертації висновки та рекомендації не викликають сумніву, оскільки вони були опрацьовані з урахуванням вимог сукупності методологічних підходів до розв'язання проблеми розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти.

Загалом рецензоване дослідження уможливорює відтворення цілісної картини означеної проблеми, дозволяє сприйняти як вагому складову системи освіти в Україні, що реалізується з урахуванням сучасних європейських тенденцій та, безумовно, створює основу для подальших досліджень у галузі неперервної професійної підготовки викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти.

Практична цінність дослідження полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес курсів підвищення кваліфікації технічних ЗВО науково-методичного супроводу, що розкриває теоретичні та практичні основи забезпечення розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО, а саме: розроблена автором професійна програма «Розвиток професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти» і створена на її основі робоча програма курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти «Семінар педагогічних знань»; навчально-методичний посібник «Методичні засади розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти» для освітян, які здійснюють перепідготовку та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників та

низка методичних рекомендацій.

Запропоновані теоретичні і методичні напрацювання щодо розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних ЗВО можуть бути використані в навчальному процесі ЗВО, наукових установ, що проводять освітню діяльність у сфері перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних або науково-педагогічних працівників, у подальших дослідженнях проблем теорії і методики професійної освіти, що було підтверджено результатами впровадження в освітній процес Національного університету «Львівська політехніка», Вінницького національного технічного університету, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Громадської організації «Центр освіти впродовж життя» («Lifelong Learning Centre»), Сумського державного університету, Державного університету «Житомирська політехніка», Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Щодо достовірності й новизни результатів проведеного здобувачкою дослідження можна стверджувати, що вони забезпечені методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексних методів дослідження під час повномасштабного педагогічного експерименту, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, оптимальною тривалістю дослідницької роботи, ґрунтовним та об'єктивним статистичним аналізом здобутих результатів, всебічною апробацією здобутків у науково-комунікаційних заходах різного рівня, практичним застосуванням.

Дисертанткою обґрунтовано теоретичні засади, розроблено прикладні рекомендації щодо вдосконалення форм і методів навчання, що сприяють розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО. Найбільш вагомі результати, отримані у процесі дослідження, та їх наукова новизна полягають у тому, що вперше обґрунтовано концепцію розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО в межах підвищення кваліфікації на методологічному, теоретичному та технологічному рівнях; розроблено взаємопов'язані структурні компоненти структурно-функціональної моделі розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО (мотиваційно-ціннісний, пізнавально-інтелектуальний, функціонально-технологічний, соціально-комунікативний, рефлексивно-регулятивний), що визначають зміст їхньої професійної підготовки; виокремлено та обґрунтовано

педагогічні умови, що сприяють досягненню мети дослідження.

У процесі дослідження авторкою було уточнено зміст базових понять дослідження; визначено структуру розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО, компонентний склад, рівні прояву та механізми розвитку досліджуваного феномену та удосконалено навчальну технологію розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО на основі розробленого методичного забезпечення, застосування проблемного та інтерактивного навчання, що забезпечує розвиток пізнавальної активності та самостійності в системі підвищення кваліфікації.

Завдяки дослідженню Горохівської Тетяни Миколаївни дістали подальшого розвитку та конкретизації концептуальні положення компетентнісної парадигми навчання в закладах вищої освіти технічного профілю, зокрема теоретичні положення щодо професійної підготовки викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО.

Потрібно відзначити, що рецензована праця сприяє пошуку шляхів вирішення важливої дослідницької проблеми – формуванню та розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО.

Здобуті дослідницею результати мають важливе значення для концептуального вдосконалення законодавства з неперервної освіти.

Структура дисертації ретельно продумана, логічно побудована та складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, списку використаних джерел, загальних висновків, додатків, у яких подано авторські й адаптовані до проблеми дослідження матеріали та розрахунки критеріїв, рівнів і показників розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО.

Інтегративний характер предмету дослідження обумовили особливості розроблення його теоретико-методологічних засад, які у дисертації Горохівської Тетяни Миколаївни визначено на рівнях філософської та загальнонаукової методології й представлено у вступі та першому розділі дисертації.

У першому розділі дослідження «Методологічні засади розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів закладів вищої освіти» – представлено аналіз професійно-педагогічної компетентності викладача як педагогічного феномену; досліджено місце професійно-педагогічної компетентності в системі споріднених педагогічних категорій; висвітлено аналіз

педагогічного досвіду структурування професійно-педагогічної компетентності викладача ЗВО; виокремлено та обґрунтовано структурні компоненти професійно-педагогічної компетентності викладача фахових дисциплін технічного ЗВО; розглянуто методологічні підходи до проблеми розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача.

Ґрунтуючись на прогресивних педагогічних ідеях, сучасних освітніх парадигмах, теоріях, в основу розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО покладено провідні методологічні підходи, а саме: системний, андрагогічний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований, акмеологічний, функціональний, інтегративний, інноваційний, креативний.

У другому розділі – «Теоретичні засади розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти» – досліджено особливості професійно-педагогічної діяльності викладачів технічних ЗВО; обґрунтовано принципи розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних ЗВО; проаналізовано зарубіжний досвід становлення професійно-педагогічної компетентності викладача вищої школи у провідних країнах Європейського Союзу, США, Канади та Японії.

Дослідження сучасної нормативно-правової бази професійно-педагогічної діяльності викладача технічного ЗВО, видів діяльності науково-педагогічних працівників, особливостей функціонального складу, змісту структури професійної діяльності педагогів вищої школи дозволило стверджувати, що успішність професійно-педагогічної діяльності викладача залежить від рівня розвитку його професійно-педагогічної компетентності.

У третьому розділі – «Концептуальні підходи до розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти» – представлено концепцію розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО; визначено педагогічні умови та схарактеризовано структурно-функціональну модель розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО.

Аналіз науково-методичних джерел і освітнього досвіду дозволили визначити, що основні положення авторської концепції розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО ґрунтуються на таких засадах: пріоритетності загальнолюдських і національних духовних цінностей; відповідності освіти науково-педагогічних працівників технічних ЗВО потребам держави і суспільства; реалізації продуктивної системи

підготовки викладачів фахових дисциплін, що передбачає врахування зарубіжного досвіду розвитку професійно-педагогічної компетентності педагогів; якості змісту освіти і якості педагогічних технологій навчання в системі підвищення кваліфікації; ефективного наповнення освітнього процесу активними формами навчання та інноваційними технологіями; забезпеченні прозорості освітнього процесу у межах підвищення кваліфікації.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, власний багаторічний досвід викладацької діяльності та діяльності з організації і науково-методичного супроводу курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників дали змогу виокремити та обґрунтувати педагогічні умови, забезпечення яких сприяє розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО.

У четвертому розділі – «Методичні засади розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти» – досліджено спрямованість методики розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО; проаналізовано проблему відбору і структурування змісту навчання викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО у межах підвищення кваліфікації; висвітлено організаційні форми і напрями підвищення кваліфікації викладачів технічних ЗВО; представлено педагогічні технології та методики, орієнтовані на розвиток досліджуваної компетентності викладачів фахових дисциплін.

У п'ятому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти» – описано організацію, процес і результати підготовчого, констатувального, формувального, заключно-оцінного етапів експерименту; представлено прогностичне обґрунтування перспективних напрямів розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних ЗВО.

Дослідження розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО здійснювалось у природних умовах освітнього процесу підвищення кваліфікації упродовж 2013-2020 рр. і містило чотири етапи: пошуково-аналітичний, структурно-моделювальний, дослідно-експериментальний і узагальнювально-підсумковий. Здійснений дослідницею педагогічний експеримент безумовно має свої особливості, які визначаються його багатокomпонентністю, багатовимірністю та ступеневістю, що вимагало застосування на кожному його етапі свого інструментарію, інтерпретації та узагальнення.

За результатами здійсненого дослідження авторкою сформульовані рекомендації стосовно практичної реалізації його результатів. Отже, в умовах модернізації вищої освіти та її переходу до світових стандартів набувають особливої ваги питання прогностичного обґрунтування шляхів розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів усіх профілів, випереджального забезпечення ЗВО науково-педагогічними кадрами, здатними ефективно виконувати освітню діяльність, виховуючи фахівців, спроможних діяти у світі, що швидко змінюється, готових до нових його викликів. У зв'язку з цим невідкладно оновлення та проектування змісту й оптимізація технологій навчання викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО, що покладається на систему підвищення кваліфікації, має відбуватися на засадах неперервної співпраці зі стейкхолдерами, врахування новітніх наукових розробок і перспективних тенденцій відповідно до характеру професійно-педагогічної діяльності та вимог до їхньої компетентності.

Чітку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки та узагальнення, систематизація матеріалу в таблицях, унаочнення в рисунках і схемах. У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення.

Дисертацію Горохівської Тетяни Миколаївни написано на належному науковому рівні. Здобувачка володіє теорією проблеми та методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, розміщені в ній рисунки та табличні матеріали.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та досить повно висвітлює суттєві її аспекти, основні положення та висновки.

Дискусійні положення та зауваження до роботи.

Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення здобутих дисертантом результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. Авторка в п. п. 2.2 приділила велику увагу аналізу принципів розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти та їх систематизації за основними принципами: загальнодидактичні (науковості, послідовності, свідомості й активності), професійної освіти (фундаментальності, професійної спрямованості та інші), педагогічної освіти (суб'єктності, варіативності та інші), андрагогічні (опори на досвід дорослого учня та інші), специфічні (професійно-педагогічного самовдосконалення; системного підвищення педагогічної кваліфікації та інші). Вважаємо

дискусійним можливість їхньої комплексної та одночасної реалізації в повному обсязі під час розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти.

2. У п. п. 4.2. висвітлено положення стосовно відбору та структурування змісту навчання викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти в системі підвищення кваліфікації. Здобувачкою застосовується комплексний підхід до цього питання без врахування галузей знань і спеціальностей, за якими здобули освіту викладачі, та дисциплін, які вони викладають, що не дозволяє повною мірою реалізувати педагогічну умову концепції дослідження стосовно побудови власної траєкторії професійного розвитку викладача.

3. Підтримуємо здобувачку в її прагненні проаналізувати в п. п. 4.4. всі інноваційні педагогічні технології та методики, орієнтовані на розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти, але, на нашу думку, в умовах пандемії COVID-19 було потрібно приділити більше уваги тим технологіям і методикам, які адаптовані до застосування в умовах змішаного та дистанційного навчання.

4. У п. п. 4.4. авторкою в якості інноваційної технології пропонується застосування проєктного навчання під час підготовки курсових робіт слухачів, які об'єднувалися в проєктні групи відповідно до тематики проєкту, що, безумовно, позитивно впливає на розвиток їхньої професійної компетенції. Але, за результатами виконання проєкту слухачам пропонується оформити портфоліо в папці-накопичувачі з файлами (швидкозшивач), в чітко структурованій формі. Ґрунтуючись на власному практичному педагогічному досвіді не вважаємо це за доцільне, адже, за наявності комп'ютерних технологій паперовий варіант портфоліо не на курсах підвищення кваліфікації не буде сприйматися, а його «чітко» структурована форма не сприяє розвитку креативності, а портфоліо може повторно використовуватися недолугими слухачами.

5. У цьому ж п. п. 4.4 для розвитку самоосвітньої діяльності викладачів технічних ЗВО пропонується під час освітнього процесу на курсах підвищення кваліфікації застосування проєктного навчання. Не вважаємо використання цієї інноваційної технології актуальною саме для викладачів технічних ЗВО, які за час професійної підготовки виконують кілька десятків навчальних проєктів, включаючи бакалаврську та магістерську кваліфікаційні роботи.

6. В п. п. 5.3 висвітлено питання організації формувального етапу педагогічного експерименту. Автором не наведена процедура відбору 9

викладачів курсів підвищення кваліфікації та 15 досвідчених науково-педагогічних працівників ЗВО в якості експертів. А також стверджується, що однакова кількість викладачів в ЕГ та КГ (по 220 з 440), умовно поділених за науковими ступенями та вченими званнями та стажем освітньої роботи на підгрупи (від 3-х до 10-ти р., від 10-ти до 20-ти р., понад 20 р.) забезпечують гомогенність вибірок.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження та є приводом для наукової дискусії.

Загальний висновок. Дисертація Горохівської Т. М. «Теоретичні і методичні засади розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти» є завершеною науково-дослідною працею, що сприяє вирішенню вагомій науковій проблемі з теорії та методики професійної освіти та відповідає встановленим вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 зі змінами, а її авторка – Горохівська Тетяна Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04. – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри безпеки життєдіяльності
та педагогіки безпеки Вінницького
національного технічного університету
доктор педагогічних наук, професор

О. В. Кобилянський

Підпис *Кобилянського О. В.*
ПОСВІДЧУЮ
за канцелярією